

УДК 65.011.46

ІННОВАЦІЙНИЙ ТИП РОЗВИТКУ ЯК НОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УКЛАД

Уткіна Г.А.*, 2013

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

У статті розглянуто еволюційний шлях формування змісту поняття «інноваційний тип розвитку економіки» з погляду змісту поняття «інновації» як базового.

Ключові слова: *інновація, суспільство, засноване на знанні, інноваційний тип розвитку економіки, економіка знань, знаннєва економіка.*

Постановка проблеми. Розвиток людського суспільства органічно пов'язаний з динамікою розвитку відповідної економічної системи. Філософські категорії «суспільство» і «економіка» не лише співіснують разом, а й взаємообумовлені. Наповнення змісту поняття «суспільство» було об'єктом досліджень багатьох філософів та вчених, зокрема Е. Дюркгейма, М. Вебера, К. Маркса, Т. Парсонса.

У результаті еволюційного становлення змісту поняття «суспільство» сформувався підхід до сутності суспільства як цілісної системи елементів. Суспільство в широкому розумінні – це вся сукупність історичних форм спільної діяльності і спілкування людей, особливий ступінь розвитку живих систем, способом існування яких є виробництво засобів для життя. Тут суспільство як людство відокремлюється із усіх спільностей тварин. Розвиток суспільства відбувається на основі виробництва матеріальних і духовних благ, інших цінностей. Їх сукупність забезпечує умови життєдіяльності членів суспільства. В процесі розвитку і функціонування суспільного виробництва між його членами виникають економічні відносини, задовольняються потреби та реалізуються економічні інтереси, діють економічні закони.

У процесі розвитку суспільство змінюється, і, як правило, найчастіше зовнішню причину змін вбачають в необхідності корінного покращення життєвого рівня в цілому. Таке бачення змін суспільства не може бути обґрунтованим, оскільки воно є суб'єктивним. Поступово сформувалась потреба в науковому обґрунтуванні змін суспільства. Поява досліджень з питань розвитку суспільства дала можливість узагальнити підхід до суспільства як до специфічної системи і обґрунтувати причини зміни суспільства: зміна суспільства, це є зміна економічного підґрунтя його розвитку.

Визнано три періоду розвитку суспільства, кожному з яких відповідає певний тип економіки, а саме: натуральне господарство – доіндустріальний етап розвитку економічних систем (до XVIII ст.); промисловий – індустріальний етап (XVIII ст. – перша половина XX ст.); постіндустріальний етап (з другої половини XX ст.) з явним переходом від економіки, характерною рисою якої була бурхлива НТР до нового типу розвитку – інноваційного. Специфіка, особливість останнього типу розвитку представлені цілою низкою досліджень, в першу чергу роботами Й. Шумпетера, Г. Менша, Б. Твісса, К. Фрімена, Р. Фостера, А. Кляйнкнехта, Е. Менсфілда, М. Портера, П. Друкера, Б. Санто, Р. Уотермана. Останнім часом явилось ціла плеяда вітчизняних науковців, зокрема Ю. Бажал, М. Данько, Н. Краснокутська, Л. Федулова, І. Федулова, які розробили науково обґрунтовані певні аспекти реалізації інноваційного типу розвитку на практиці. В цих дослідженнях основна увага приділена конкретним аспектам такої економіки, але не достатньо приділено уваги обґрунтуванню специфіки організації процесу виробництва.

Ціль статті: розкрити основні віхи еволюційного становлення сутності поняття «інноваційний тип розвитку».

Виклад основного матеріалу. Кожному з періодів розвитку людського суспільства відповідає економічна система та характер економічних відносин як основа рушійних сил, а саме:

- натуральне господарство. Головна сфера економіки – сільське господарство, головний ресурс – земля, пануюча соціальна група – землевласники. Характерним для доіндустріального суспільства є: людина органічно пов'язана з природою; відсутність суспільного розподілу праці; обмежене спілкування; все виробляється і все споживається; господарські суб'єкти у вигляді мануфактури; повна особиста залежність; розподіл, обмін, отримання матеріальних благ набувають форми між особистих відносин, що закріплюються традиціями.

---

* © Уткіна Г.А. – к. е. н., доцент, ДВНЗ «Криворізький національний університет».

- промисловий. Йому відповідає індустріальний стан розвитку економічних систем. Головна сфера економіки – промисловість; головний ресурс – капітал; головна соціальна група – господарі і власники інформації. Характерним для індустріального суспільства є: ручна праця замінена машинами; мануфактури реконструювалися в фабрики; індустріальна праця замінила аграрну; натуральне господарство переорієнтувалося в товарне господарство; особиста незалежність людини.

- постіндустріальне суспільство. Спеціалісти підкреслюють особливості, які притаманні цьому суспільству. Так, Д. Белл у праці «Прийдешнє постіндустріальне суспільство» характеризує цей період розвитку таким чином: «Постіндустріальне суспільство засноване на послугах, тому воно є гра між людьми. Головне значення мають уже не мускульна сила і не енергія, а інформація. Основною діючою особою стає професіонал, тому що його досвід і знання дозволяють йому відповідати усім вимогам постіндустріального суспільства. Якщо індустріальне суспільство визначається через кількість товарів, що позначає рівень життя, то постіндустріальне суспільство визначається якістю життя, вимірюється послугами – охороною здоров'я, відпочинком і культурою» [1, с. 171].

Чинному етапу постіндустріального суспільства відповідає виокремлений в явному вигляді новий тип розвитку економічних систем – інноваційний.

У науковий лексикон термін «інновація» вперше ввів австрійський економіст Й. Шумпетер, що в буквальному перекладі означає «втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу».

Український вчений-економіст М.І. Туган-Барановський, наукові теорії якого були визнані за кордоном та стали основою для проведення ефективної економічної політики, у своїх працях намагався розкрити аспекти економіки як науки. Його вкладом до розвитку теорії інновацій (кінець ХІХ ст.) було те, що він на прикладі кризи в Англії дійшов висновку: причиною економічних криз є особливості відтворення основного капіталу. При цьому, на збільшення основного капіталу в країні впливає попит і ціна заліза. Суть його теорії полягає в тому, що розширення виробництва і під час пошавлення економіки відбувається не за рахунок зростання споживання, а навпаки, споживання зростає за рахунок розширення виробництва. Завдяки цим висновкам науковця і відбулося зародження інноваційної теорії, тому що у подальшому вчені теоретики постали перед необхідністю з'ясування, у які види основного капіталу необхідно інвестувати грошовий капітал для майбутнього ефективного розвитку [5, с. 312-316].

Й. Шумпетер вважається фундаментом інноваційної теорії. В роботах «Теорія економічного розвитку» [7, с. 405.] та «Капіталізм, соціалізм і демократія» [6] (кінець ХІХ початок ХХ ст.) він виклав дослідження теоретичних основ інновацій та інноваційного процесу. На основі отриманих висновків Й. Шумпетер висунув гіпотезу про те, що інновації в економічній системі з'являються нерівномірно та не безперервно, а є наслідком великої кількості одночасно накопичених базових нововведень. Саме вони визначають технологічний устрій економіки протягом тривалого часу.

Поняття «інновації» Й. Шумпетер ототожнює з новою формою виробництва, що є необхідною, а не просто нововведенням, так як не кожне нововведення є інновацією. Економічну категорію «інновації» він трактує як зміни, що відбуваються з метою впровадження та використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм реалізації промисловості [2, с. 5]. Отже, інновації, на думку Й. Шумпетера, є необхідною виробничою функцією економіки, яка зумовлена змінами факторів виробництва та їх комбінацією.

Відомий американський вчений у галузі управління наукою і технікою Б. Твісс у своїй праці «Управління науково-технічними нововведеннями» наголошує на суті нововведення як процесу, у якому наукова ідея набуває економічного змісту, підкреслюючи, що «це єдиний у своєму роді процес, що об'єднує науку, техніку, економіку й управління. Він полягає в одержанні новизни і триває від зародження ідеї до її комерційної реалізації, охоплюючи комплекс відносин, виробництво, обмін, споживання» [3, с. 25-30].

Американський вчений австрійського походження, економіст, публіцист, один з найвпливовіших теоретиків менеджменту ХХ ст. П. Друкер у своїх творах «Інновація та підприємництво» (1985 р.) та «Посткапіталістичне суспільство» (1993 р.) сформував теорію інноваційної економіки і підприємницького суспільства. Вчений вважав, що економіка 90-х років ХХ століття принципово відрізняється від економіки 60-70-х років, яка ґрунтувалася на

виробництві, і, як наслідок, підприємці зосереджували зусилля на вдосконаленні свого виробництва, зокрема великі компанії, що займають домінуюче положення на ринку.

П. Друкер визначає наступні характеристики інноваційної економіки:

- нові рішення є головними при виробництві усіх товарів та наданні послуг; результат інноваційних змін – зростання економіки;

- малі та середні підприємства (на чолі з підприємствами-новаторами) відіграють провідну роль в економіці;

- люди, що самостійно приймають рішення, визначають динаміку економіки і суспільства;

- не капіталомісткі технології інноваційних виробництв;

- знання – основний фактор продуктивності у масовому виробництві;

- інтелектуальна власність – головна форма власності;

- головна мета усіх податків – підтримання усього необхідного для довгострокових інвестицій [4].

Існує не мало нюансів, які вбачаються в змісті поняття «інноваційний тип розвитку», але спільним для них є необхідна особливість процесу виробництва – нововведення спеціального спрямування.

Висновки. Отже, новий економічний уклад – інноваційний тип розвитку, визначається змістом поняття «інновації». «Інновації» – це ідеї та пропозиції (в багатьох випадках засновані на результатах відповідних спеціальних наукових досліджень і інженерних розробок), що можуть стати основою створення нових видів продукції чи значно поліпшити споживчі характеристики (технічні, економічні тощо) існуючих товарів, створення нових процесів, послуг, чи будь-чого, що може покращити «якість життя» людства.

Література:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М.:Academia, 1999. – 773 с.
2. Павленко І.А. Економіка та організація інноваційної діяльності: навч.-метод. посібн. / І.А. Павленко, Н.П. Гончарова, Г.О. Швиданенко – К.: КНЕУ, 2002. – 250 с.
3. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б.Твисс. – М: Экономика, 1989. – 253 с.
4. Ткаченко П.В. Зародження та розвиток теоретичних основ інновацій // Економіка. – 2009. – №7.
5. Туган-Барановский М.И. Периодические промышленные кризисы / М.И. Туган-Барановский. – Избранное, 1997. – 316 с.
6. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер ; пер. с англ.; предис. и общ. ред. В.С. Автономова. – М. : Экономика, 1995. – 540 с.
7. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер ; пер. с англ.; предис. и общ. ред. В.С. Автономова – М. : Экономика, 1982. – 450 с.